Generalitat de Catalunya

Dossier de premsa

Llengua i joves

Principals resultats de l'estudi "Llengua i joves. Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana"

Recerca promoguda per la Secretaria de Joventut i la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya i dirigida per Joan Pujolar, de la Universitat Oberta de Catalunya[1]*, amb l'objectiu d'analitzar els usos lingüístics dels joves catalans, els discursos en què es basen i els condicionaments que hi incideixen. L'estudi es principalment qualitatiu però també es basa amb l'explotació de diverses enquestes Per al treball qualitatiu s'han realitzat 25 entrevistes en profunditat i 15 debats de grup amb un total de 102 participants d'entre 16 i 35 anys. Les enquestes explotades són* l'Enquesta a la joventut de Catalunya *de 2002 i 2007 i l'*Enquesta d'usos lingüístics *de 2003*, ambdues estadístiques oficials de la Generalitat de Catalunya.

La gran majoria de joves tenen una sola llengua familiar i aprenen i adopten l'altra en circumstàncies diverses, generalment relacionades amb la incorporació en un ambient en què domina l'altra llengua. Si haguéssim de trobar una expressió que resumeix els processos lingüístics dels joves, aquesta seria "hibridació lingüística".

Els joves identifiquen l'escola i sobretot l'institut com l'espai en què inicien l'ús social de l'altra llengua i és aquí on l'ús del català avança posicions globalment.

Amb la incorporació al mercat laboral es produeix la hibridació més gran, en general favorable al català.

Quant a la transmissió lingüística intergeneracional, les dades sobre la llengua parlada amb els fills són especialment positives per al català.

L'oferta lingüística condiciona el consum en els mitjans de comunicació.

Pel que fa als discursos i posicionaments sobre les llengües, entre els joves hi ha un ampli consens sobre la necessitat de saber ambdues llengües.

---

[1] Equip investigador: Joan Pujolar, Isaac Gonzàlez, Anna Font i Roger Martínez.

Generalitat de Catalunya

Dades contextuals

Un nou context demogràfic i social multilingüe

La composició interna de població jove de 15 a 34 anys ha canviat considerablement en menys d'una dècada. La població nascuda a l'estranger ha passat de 97.000 persones l'any 2000 (un 5% del total de joves) a més de 600.000 l'any 2009, cosa que representa el 29% del conjunt de joves. La població jove nascuda a Catalunya ha passat de més d'1.600.000 individus a menys d'1.400.000 en nombres absoluts; això significa un descens de vint punts, d'un 86,6% sobre el conjunt de joves a un 66,6%. Per al nascuts a la resta de l'Estat, hi ha hagut un decreixement de 4 punts percentuals i uns 70.000 individus.

Taula 1. Població jove de 15 a 34 per lloc de naixement. Catalunya, 2000-2009.

De 15 a 34 anys	*Catalunya*	*Resta de l'Estat*	*Estranger*	*Total*
2009	1.372.961	89.430	600.593	2.062.984
2008	1.417.836	95.143	563.152	2.076.131
2007	1.459.589	101.651	499.348	2.060.588
2006	1.500.083	108.499	473.249	2.081.831
2005	1.534.103	114.841	419.503	2.068.447
2004	1.564.186	122.118	343.869	2.030.173
2003	1.596.348	130.164	293.629	2.020.141
2002	1.622.211	137.792	206.480	1.966.483
2001	1.644.886	147.257	140.150	1.932.293
2000	1.662.970	159.557	96.917	1.919.444

Font: Secretaria de Política lingüística i Idescat. Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008
Població de 15 i més anys.

Gràfic 1. Distribució del lloc de naixement de la població jove.

Percentatge de població jove (15 a 34 anys) per lloc de naixement 2000-2009

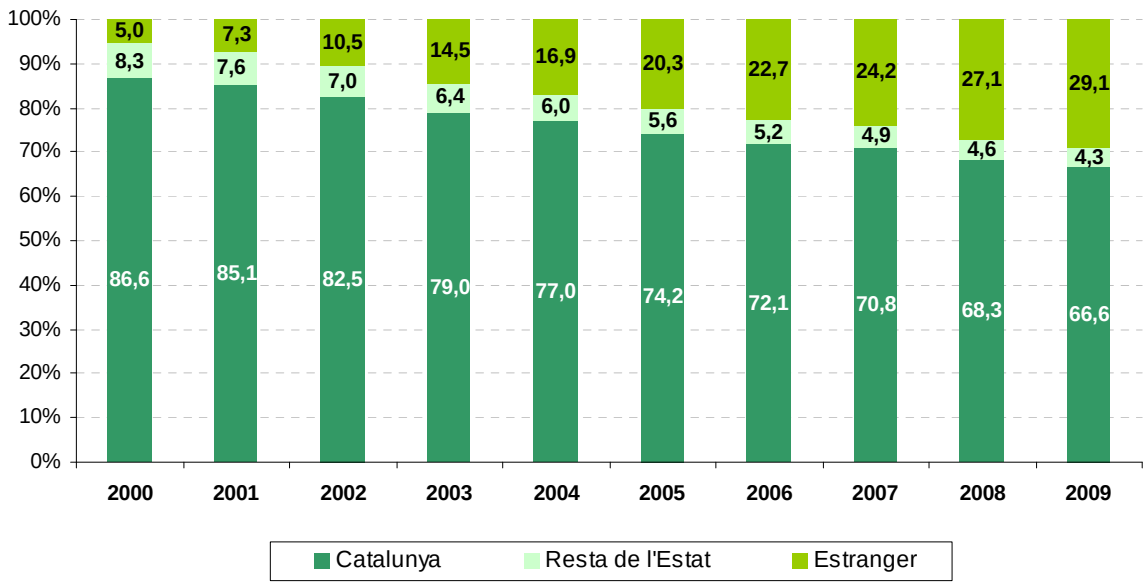

Font: Secretaria de Política lingüística i Idescat. Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008
Població de 15 i més anys.

Generalitat de Catalunya

La competència lingüística dels joves

Per al conjunt de població jove de 15 a 34 anys, més del 83% sap parlar català, però aquesta dada amaga que només el 43,6% dels nascuts a l'estranger el saben parlar; mentre que amb el castellà el nivell de competència és en qualsevol cas superior al 99%.

Gràfic 2. Competència lingüística de la població jove

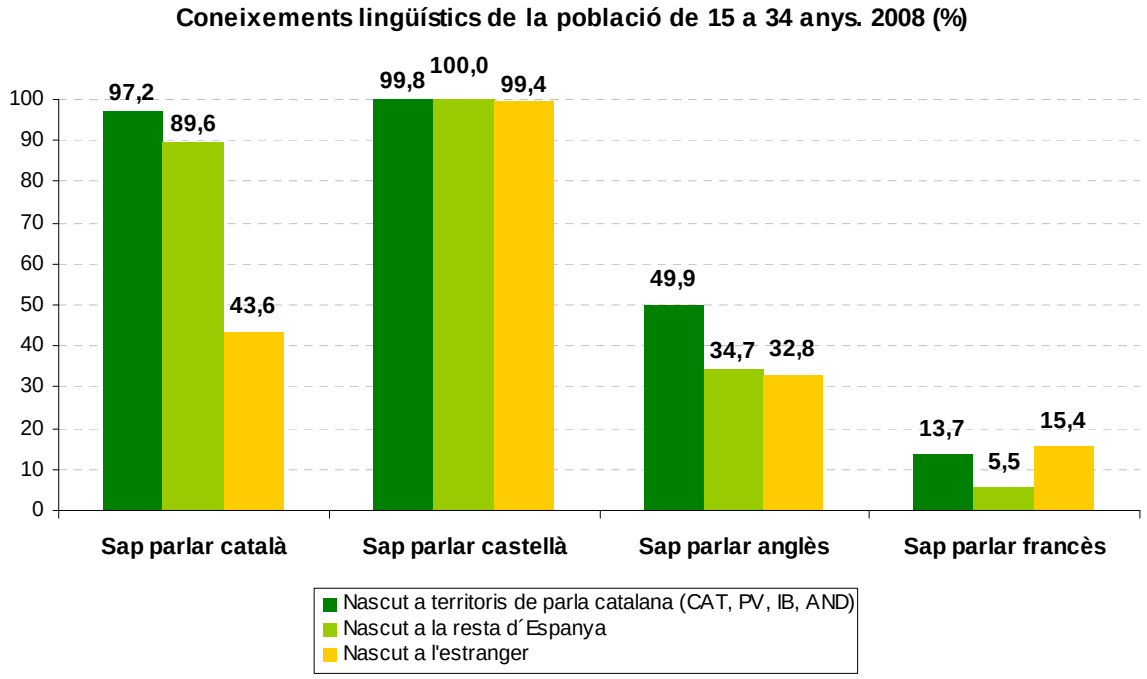

Font: Secretaria de Política lingüística i Idescat. Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008
Població de 15 i més anys.

Dades de l'estudi

1. Variables clau en els usos lingüístics

L'edat

Quant a l'edat dels joves, el més destacable que s'ha observat en l'estudi és el comportament diferencial del grup dels més joves (15 a 19 anys), en el sentit que mostra una major ús del castellà. També es comprova que els joves de més edat mostren una tendència a una presència més alta del català —bàsicament, hi ha un hibridisme més accentuat entre els castellanoparlants que entre els catalanoparlants, que és el contrari del que passa entre els adolescents. Això és conseqüència dels canvis educatius i professionals dels joves més madurs, que els situen en contextos que incentiven la presència del català. És a dir, a mesura que el jove es va inserint a la vida adulta (trajectòria educativa, inserció laboral, etc.) tendeix a usar cada cop més el català.

La densitat lingüística municipal

La major o menor presència del català a cada municipi o barri és un element intensificador dels canvis i permanències lingüístiques. Una alta presència ("densitat lingüística") del català afavoreix tant que els catalanoparlants d'origen no adoptin (o adoptin poc) el castellà, com que els castellanoparlants d'origen adoptin força el català. La baixa densitat, per contra, afavoreix que els castellanoparlants d'origen adoptin en menor proporció el català i que els catalanoparlants mudin més assíduament al castellà. Més enllà d'aquesta tendència general, val la pena destacar que, d'una banda, el procés dinàmic dels entorns de baixa densitat de català probablement afecta un nombre més alt de persones (perquè la població que hi resideix és, en nombres absoluts, més gran), però que, en canvi, la intensitat relativa del fenomen "d'arrossegament lingüístic" és més accentuat en els entorns d'alta densitat del català.

L'estatus acadèmic i professional

L'estatus acadèmic i ocupacional dels joves és també de gran rellevància perquè reflecteix de forma força sistemàtica els contrastos percebuts entre catalanoparlants i castellanoparlants. S'observa una major presència del català entre els joves d'un major estatus social, si bé també s'ha identificat una certa resistència a l'adopció del català entre alguns joves d'origen castellanoparlant provinents d'entorns d'alt estatus (una resistència que també es troba entre joves catalanoparlants d'origen d'estatus elevat en relació amb el castellà).

El sexe

S'ha visibilitzat una tendència que havia restat amagada en totes les anàlisis anteriors, que és una major disposició femenina a la hibridació lingüística, motivada tant pel fet que les seves trajectòries tendeixen a posar-les en contacte amb més espais en què el català és la llengua franca com per una menor disposició dels homes.

Les pràctiques socioculturals

Malgrat que s'identifiquen notables similituds en el comportament cultural i en l'imaginari dels joves catalans catalanoparlants i castellanoparlants, s'hi detecten també diferències notables. En termes generals, els catalanoparlants habituals tendeixen a ser més participatius (tant en la participació actual com passada) en entitats i associacions no esportives, fan més oci normatiu i omnívor i mostren major proximitat al tramat i l'imaginari polítics.

2. **Els canvis lingüístics**. La gran majoria de joves tenen una sola llengua familiar i aprenen i adopten l'ús de l'altra en circumstàncies diverses

Si haguéssim de trobar una paraula que resumís els processos lingüístics dels joves, aquesta seria hibridació lingüística. D'una situació de partida (llengua familiar d'origen) on normalment les persones joves parlen exclusivament una o altra llengua, i on el pes del castellà, globalment, és notablement superior al del català, es passa, en els usos quotidians, a una situació dominada per les hibridacions lingüístiques del català i del castellà. En aquest procés d'hibridació, la presència absoluta del castellà encara tendeix a ser superior a la del català, però menys que en la situació de partida. En altres paraules, les persones joves que utilitzen el castellà com a *llengua habitual* són menys que les persones joves que tenen el castellà com a *llengua familiar d'origen*. La hibridació i la barreja lingüística, per tant, i en contra del que sovint es diu, tendeix a afavorir l'ús social del català.

Gràfic 3. Llengua familiar d'origen i llengua habitual reconstruïda. EUC03. Joves de 15 a 34 anys.

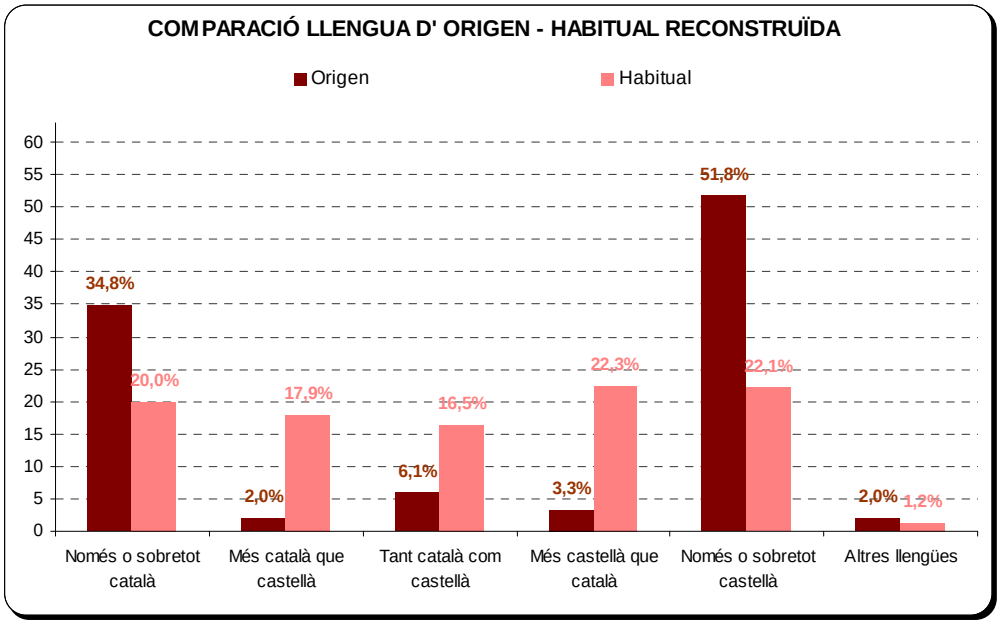

En termes generals, els joves d'origen catalanoparlant tendeixen a fer una hibridació de baixa intensitat (usos puntuals del castellà) que no desplaça l'ús preferent i habitual del català. Entre els castellanoparlants d'origen, en canvi, trobem sovint hibridacions d'alta intensitat o, fins i tot, la inversió de la llengua preferent.

Aquestes tendències es manifesten de formes diferents en diversos àmbits i tipus de població. En els àmbits més íntims o més informals, el català té una presència inferior al castellà Per contra, en els àmbits més formals la presència absoluta del català fins i tot supera la del castellà (en l'entorn escolar en general, i en l'entorn universitari en particular). L'ús del català també s'incrementa en contextos laborals. Tot sembla indicar que és a través d'aquests espais més formals que el català guanya presència, mentre que en els espais informals els catalanoparlants d'origen adopten un cert ús (comparativament menor) del castellà.

3. **La llengua a l'escola, a l'institut i a la universitat.** Els joves inicien l'ús social de l'altra llengua amb els companys d'estudi i és aquí on l'ús del català avança posicions globalment.

Els informants de l'estudi qualitatiu identifiquen sobretot les institucions educatives com l'espai en què inicien l'ús social de l'altra llengua, a través del contacte amb els companys d'estudi. És aquí on l'ús del català avança posicions globalment. Per altra banda, també es detecta que la densitat lingüística (això és, la llengua àmpliament dominant al carrer o al barri on viu el jove) actua de forma important tot impulsant o limitant notòriament l'adopció del català entre els castellanoparlants d'origen. Per tal que aquests utilitzin el català, hi ha d'haver una mínima massa crítica de catalanoparlants en l'entorn social immediat. Aquest fet sovint no passa fins que arriben a la universitat o comencen a treballar. Això també fa que el nivell d'estudis i l'estatus laboral tinguin un impacte molt important en els usos lingüístics: a més nivell d'estudis i més estatus laboral, més ús del català.

En general, els individus que parlen una llengua diferent de la que domina àmpliament en el seu entorn local adopten l'ús social de la llengua dominant de seguida que s'incorporen a l'ensenyament infantil i primari, fins al punt que poden deixar relativament arraconada la llengua familiar, per bé que la poden recuperar més tard. Amb el pas a l'ensenyament secundari hi ha una major diversificació de la població escolar i és un moment en què un sector de castellanoparlants d'origen amb vocació acadèmica s'inicien en l'ús social del català en un context marcat pels antagonismes típics de la cultura juvenil.

Per al segment d'estudiants amb vocació acadèmica, la universitat sempre és una experiència de canvi en matèria lingüística. Per als catalanoparlants, per l'àmplia presència del castellà en la docència i entre l'alumnat, que sovint no era tan gran en el lloc d'origen. Per als castellanoparlants, és l'oportunitat d'entrar en contacte amb multitud de catalanoparlants que parlen el català com una llengua quotidiana i no només en el context de la docència.

4. **El treball.** A la feina continua la hibridació lingüística, en general favorable al català.

El moment d'incorporar-se al mercat laboral és quan es produeix la hibridació més gran, en general favorable al català. S'evidencia l'existència de multitud d'entorns laborals (tant empreses privades com, encara més, organismes públics) que operen en català fins i tot en zones on la presència del castellà és majoritària. També és generalitzada l'expectativa, dins l'àmbit laboral, que els treballadors estaran disposats a adaptar-se lingüísticament als clients i, sovint, als subministradors.

5. **Els amics.** Un àmbit on el castellà guanya presència entre els joves.

Tots aquests processos impacten en un aspecte important de l'ús lingüístic, com és la llengua utilitzada amb els amics. Aquí els resultats estadístics ens donen una presència inferior del català en comparació amb altres àmbits i situacions.

Això ve donat pel fet que aquells qui adopten el català l'adopten menys amb els amics que en altres contextos. A partir de les experiències dels informants, els autors proposen com a explicació el fet que la xarxa d'amics no canvia al ritme de les diverses mudes lingüístiques que realitzen les persones a través de la seva trajectòria vital (estudis, feina, parella, etc.). Ben al contrari, molts amics tenen continuïtat en el temps, per la qual cosa la xarxa d'amistats reflecteix la trajectòria lingüística global de cadascú i, aleshores, ha de tenir un component més alt d'hibridació.

Gràfic 4. Usos lingüístics a diferents camps socials. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

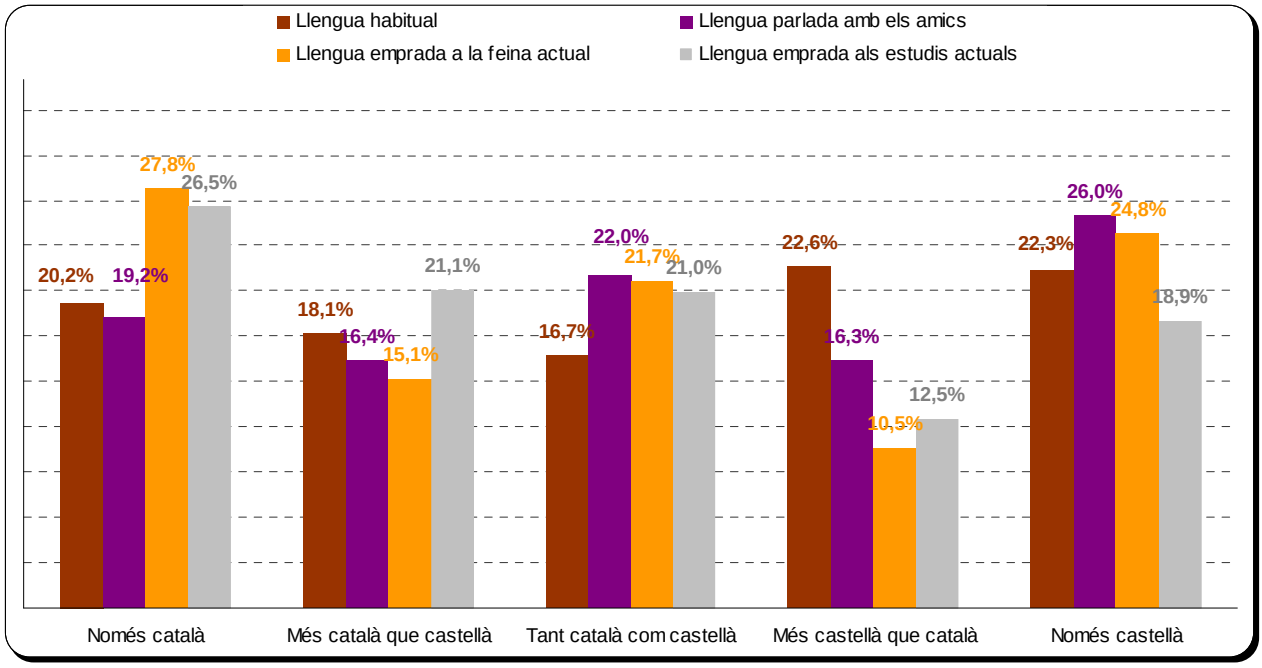

6. **La transmissió lingüística intergeneracional**. Una proporció important de castellanoparlants joves utilitza el català tant o més que el castellà per parlar amb els seus fills.

Les dades sobre la llengua parlada amb els fills són especialment positives per al català. Aproximadament 4 de cada 10 parelles d'origen castellanoparlant empren el català amb tanta o més intensitat que el castellà per comunicar-se amb els seus fills Això comporta un canvi generacional molt important, ja que els pares dels enquestats només usaven el català en 1 cas de cada 10.

Aquesta pràctica suposa una compensació del desequilibri entre catalanoparlants i castellanoparlants d'origen, en bona part també perquè són molt pocs els catalanoparlants que usen el castellà per parlar amb els seus fills. Això haurà de portar, amb el temps, a un augment dels bilingües d'origen, fet que ja s'ha notat a les enquestes dels darrers anys. En les entrevistes amb informants, s'ha posat en evidència que el desig més generalitzat entre els castellanoparlants d'origen és el de transmetre als fills el propi bilingüisme dels pares. Bona part dels que pensen continuar parlant castellà amb els fills, també confien de fet que sigui l'escola qui jugui aquest paper bilingüitzador i/o hibridador.

Gràfic 5. Muda lingüística de llengua d'origen a llengua parlada als fills. EULC03. Joves de 15 a 34 anys.

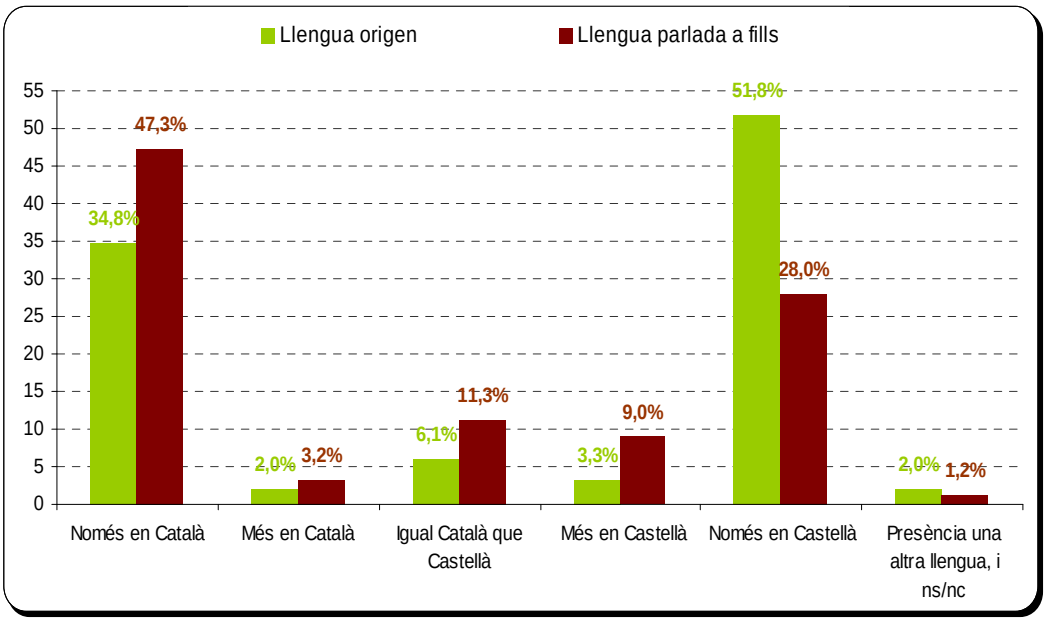

7. **Els mitjans de comunicació.** L'oferta lingüística condiciona el consum en els mitjans de comunicació.

El consum lingüístic de ràdio i televisió difereix notablement l'un de l'altre. Les característiques de l'oferta radiofònica (amb una àmplia oferta d'emissores en català), així com dels hàbits de consum, afavoreixen uns usos lingüísticament menys híbrids que els de televisió, i amb una major presència absoluta del català.

En canvi, la televisió es caracteritza per un importantíssim nivell d'hibridació lingüística en els consums. Si bé la presència absoluta és favorable al castellà, el volum de joves que fa consums televisius significatius en català és molt majoritari, de manera que la televisió esdevé una via de contacte lingüístic amb el català de gran rellevància per una part no menystenible de joves castellanoparlants habituals sense elevades competències lingüístiques en català.

A Internet, sí bé la hibridació també és important, hi ha una important presència tant relativa com absoluta del castellà. Tant la televisió com Internet esdevenen espais de contacte lingüístic habitual amb el castellà per la majoria dels catalanoparlants habituals.

8. **Les normes d'ús.** Adaptació lingüística i preferència per l'ús de la llengua habitual.

Pel que fa als usos lingüístics en les interaccions quotidianes, hi ha una preferència per l'ús de la pròpia llengua habitual, però el que predomina com a norma és que s'ha d'adoptar la llengua de l'interlocutor. En termes generals, els catalanoparlants habituals tendeixen més a adoptar el castellà amb amics castellanoparlants que a la inversa i també tendeixen més a utilitzar-lo per adreçar-se d'entrada a persones que no coneixen. Amb tot, els castellanoparlants habituals superen lleugerament als catalanoparlants en la predisposició a adoptar la llengua dels desconeguts un cop en coneixen la preferència. Aquest fet ve donat pel major hibridisme lingüístic entre els castellanoparlants.

9. **Els discursos lingüístics.** Hi ha un ampli consens sobre la necessitat de saber ambdues llengües.

Pel que fa als discursos i posicionaments sobre les llengües, entre els joves hi ha un ampli consens sobre la necessitat de saber ambdues llengües. És una opinió que en general no difereix entre persones de diverses competències lingüístiques, sensibilitats nacionals o plantejaments polítics. Amb tot, sovintegen les queixes sobre la politització del tema de la llengua. Tres de cada quatre joves tenen una disposició d'empatia envers el català, mentre que prop d'una quarta part sembla percebre'l amb indiferència o certa aversió. És molt habitual que els castellanoparlants s'identifiquin amb el català encara que l'usin poc i que addueixin que no cal ser-ne parlant habitual per identificar-se com a català. El català, en general, és apreciat tant com a riquesa o bé cultural lligat al país com en tant que element que ajuda a desenvolupar-se socialment i econòmicament.

10. Tòpics i realitats sobre llengua i joves

De tot l'estudi es desprenen diverses conclusions sobre els joves i a la llengua. Hi ha sis temes importants que trenquen o matisen significativament les concepcions que hi ha hagut durant molts anys a l'entorn del tema lingüístic en relació amb els joves, que són els següents:

El món juvenil no és un problema per al català

S'ha de desmitificar el tradicional "problema de la llengua" amb relació amb el món juvenil. Durant molts anys s'ha difós des de molts àmbits la impressió que el català tenia unes dificultats especials per ser usat entre els joves. A la llum de les dades de tipus demogràfic i també qualitatiu que s'han analitzat, aquesta afirmació no sembla prou justificada. En aquest estudi s'ha analitzat el comportament i les trajectòries lingüístiques de quasi una generació de joves i el que s'hi ha trobat és un augment substancial de l'ús del català per damunt del pes demogràfic de la població catalanoparlant d'origen. Si el català s'utilitza menys, la causa principal no s'ha d'anar a buscar en les dinàmiques de la cultura juvenil, sinó en processos demogràfics.

Pel que fa a la preocupació perquè el català no és percebut entre la població jove com a llengua "simpàtica" o "autèntica", hi ha probablement molt soroll derivat de la mateixa naturalesa del període adolescent, ple d'antagonismes. El problema sembla que deriva bàsicament de la diferent percepció del català entre joves de llengua catalana d'origen i joves de llengua castellana d'origen i també de la manca de contacte d'aquests darrers amb el català. Per altra banda, el "prestigi" associat al català a causa dels sectors que el parlen o els àmbits on predomina no sembla que el perjudiqui sinó, ben al contrari, el legitima a l'hora de consolidar els usos en aquests àmbits i permetre que moltes persones l'adoptin tant en contextos formals com informals. És important, per tant, assegurar que el català no reculi en uns àmbits, com l'universitari o el laboral, que garanteixen aquest prestigi i aporten oportunitats per col·loquialitzar el català.

La hibridació lingüística no perjudica el català, sinó que en general l'afavoreix

S'ha constatat un alt nivell d'hibridació, això és, que l'experiència lingüística predominant és la d'aquells que parlen les dues llengües, encara que tendeixin a utilitzar-ne una de forma preferent. Aquesta hibridació no perjudica el català, sinó que en general l'afavoreix i contribueix a equilibrar la posició de totes dues llengües en el món juvenil.

L'estudi en conjunt evidencia la necessitat d'abandonar les pors que tradicionalment han anat associades amb la hibridació, a efectes que això representava una pèrdua per a l'ús del català o per a la seva integritat com a llengua. En relació amb les actituds més puristes, és important assegurar-se que no es deslegitimen els processos d'aprenentatge del català de la multitud de gent que s'està habituant a parlar-lo.

Es detecta un manca de disponibilitat de catalanoparlants en determinats àmbits

Un dels problemes principals identificats per tal que hi hagi un major hibridisme lingüístic i ús del català és la manca de disponibilitat de catalanoparlants en determinats àmbits. Sembla que les institucions i especialment les escoles de primària i secundària podrien tenir un paper important a l'hora de fer visible socialment el català allà on hi és menys visible.

Es pot ajudar els joves a gestionar la diversitat lingüística en les seves vides i cal parar una atenció especial als moments de canvi vital

L'estudi mostra que els moments de canvi (accés a la universitat, a la feina, etc.) són molt importants, ja que molts joves els aprofiten per adoptar l'ús del català en la vida quotidiana. Caldria veure si tant instituts com universitats no podrien fer aquest procés encara més fàcil, especialment a secundària, mitjançant serveis específics, activitats d'inici de curs, voluntariat o altres fórmules. En tot cas, cal tenir present la importància de la informalitat i de les relacions d'igualtat quan parlem d'aquests canvis, ja que no estem parlant, en la majoria dels casos, de gent que comença a parlar català, sinó de gent que comença a parlar-lo en àmbits informals.

En les condicions demogràfiques i sociolingüístiques actuals, mantenir l'ús del català equival a promoure la diversitat lingüística i cultural

Un altre element d'interès és que la comunitat de parlants de català té un capital important en el grup de gent que fa tots els possibles per mantenir l'ús de la llengua en tot moment. Sense aquest col·lectiu, probablement la resta de parlants tindria moltes menys oportunitats de parlar català. Potser representa una certa contradicció valorar positivament l'hibridisme i reconèixer el paper que els catalanoparlants que es mantenen en l'ús del català juguen a l'hora de possibilitar precisament aquest hibridisme; però en les condicions demogràfiques i sociolingüístiques actuals, mantenir-se ferm amb el català equival a promoure la diversitat lingüística i cultural.

A més, d'una banda hi ha un ampli consens per afavorir el català, tant entre els que el parlen molt com entre els que el parlen poc. I de l'altra, també hi ha un ampli consens per despolititzar l'ús de la llengua, separar-la de les connotacions sobiranistes. Aquestes dues opcions poden servir per articular un discurs social per al català que pot constituir un punt de trobada per crear sentiment de comunitat més enllà de les diferències.

El teixit associatiu reuneix unes condicions òptimes per generar complicitats amb la llengua catalana

El teixit associatiu reuneix unes condicions òptimes per generar complicitats amb la llengua catalana, alhora que la disponibilitat de catalanoparlants en aquest àmbit és altíssima. Això el situa com un nivell privilegiat des d'on dur a terme iniciatives favorables a l'ús del català i estendre bones pràctiques entre els seus membres i, per extensió, en la societat. El teixit associatiu té un tipus de legitimitat davant de molta gent que no tenen les administracions públiques com a veu de la comunitat, alhora que hi ha normalment una disposició clara a participar en empreses d'interès general com ara la promoció de la llengua.